

Arnavutların Türkçe Öğreniminde Kolay Ve Zor Olarak Değerlendirilen Yönler

MA. Jonida İLHAN

Tiran Yunus Emre Türk Kültür Merkezi,

Tiran/Albania

jonida.ilhan@gmail.com

ÖZET

1991 yılında önceki devlet sisteminin devrilmesinin ardından Arnavutluk'ta Türkçe öğretimi veren okullar açılmıştır. 22 yıllık süre boyunca bu okulların sayısı sürekli artış göstermektedir. Türkçe yabancı dil olarak ilk ve orta öğretim, lise, devlet ve özel üniversitelerde veya çeşitli dil kurslarında basamaklı kur sistemiyle öğretilmektedir. Uzun tecrit döneminde yabancı dillere susamış Arnavutlar, günümüzde Türkçeye büyük ilgi göstermektedirler.

Bu bildiride, Arnavut öğrencilerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenme esnasında karşılaştıkları sorunlar ele alınırken ayrıca öğrenmeyi kolaylaştırıcı faktör olarak Arnavut ve Türk dilinin ortak yönleri incelenmiştir. İki dilin ses düzeni, sözdizimi, biçimi kıyaslanarak Arnavutların Türkçe öğreniminde kolay ve zor olarak değerlendirilen yönlerin bir kısmı tespit edilmiştir.

Yapılan analizler kaynak eserlere ve alandaki kişisel tecrübelerime dayanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Arnavutlar, Türkçe öğretimi, yabancı dil öğrenimi, ortak kelimeler.

ABSTRACT

In 1991, after the fall of the old regime, there have been established schools teaching the Turkish language in Albania. During the last 22 years, those schools have been considerably increasing in number. The Turkish language is taught as a foreign language through the system of different levels in Primary schools, secondary schools, high schools, government and private universities as well as different private courses. Albanians that for a long time of isolation have suffered from not being allowed to learn foreign languages, nowadays have shown to be very much interested in learning the Turkish language.

This paper discusses the difficulties that Albanian students face while learning Turkish as a foreign language, while on the other hand it deals also with the factors that ease the process of learning Turkish, based on some common characteristics that both Albanian and Turkish languages have. Based on this approach the paper has analyzed and compared the phonetics and syntax in both languages and has come to conclude with important factors that ease and make it difficult for the Albanians to learn Turkish as a foreign language.

The whole research has been based on literature review as well as personal experience in the field.

Key Words: Albanians, Learning Turkish, Learning foreign languages, Common vocabulary.

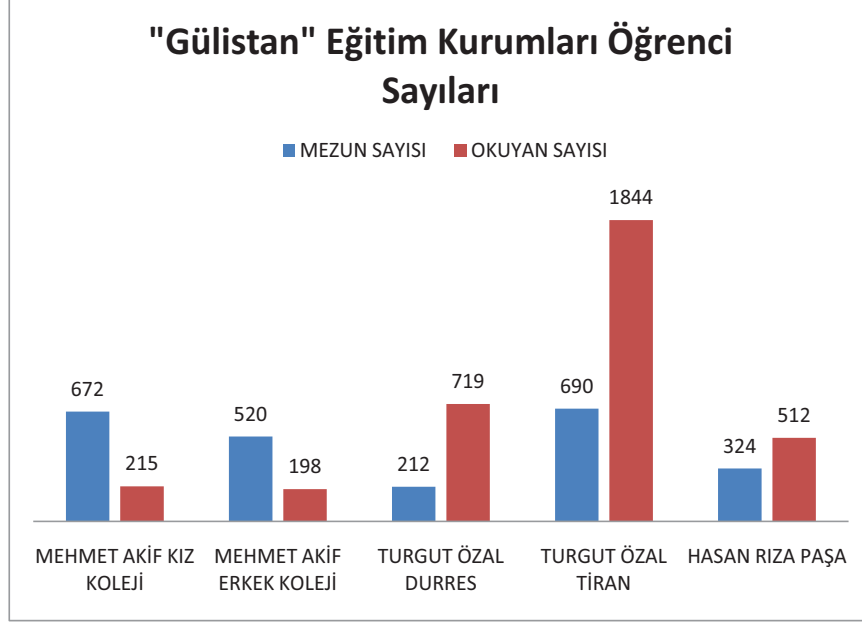
Bu bildiri iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, 1993 yılından bugüne kadar Türkçenin öğretildiği okullar ve üniversitelerin kısa tarihçesi ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise Arnavutların Türkçeyi öğrenirken karşılaştıkları kolaylıklar ve zorluklar incelenmektedir.

1.BÖLÜM

a) "Gülistan" Eğitim Kurumları

Arnavutları modern Türkçe ile tanıştıran ilk kurum 1993 yılında açılmış olan "Gülistan" Eğitim Kurumları olmuştur. Başlangıçta sadece Tiran'da lise düzeyinde Türkçe eğitimi veren

Türk okulları, talebin çoğalmasıyla bugün Tiran, İşkodra ve Durres'ta okul öncesi, ilk ve orta okul ile lise düzeylerinde faaliyet göstermektedirler. Bu okullardan mezun olan öğrencilerin iyi seviyede Türkçe konuştuklarını söyleyebiliriz.

Toplam sayıya bakılırsa, 1993 - 2013 yılları arasında bu okullardan 2418 öğrenci mezun olmuştur. Halihazırda bu okullarda eğitim gören öğrenci sayısı 3488'dir.

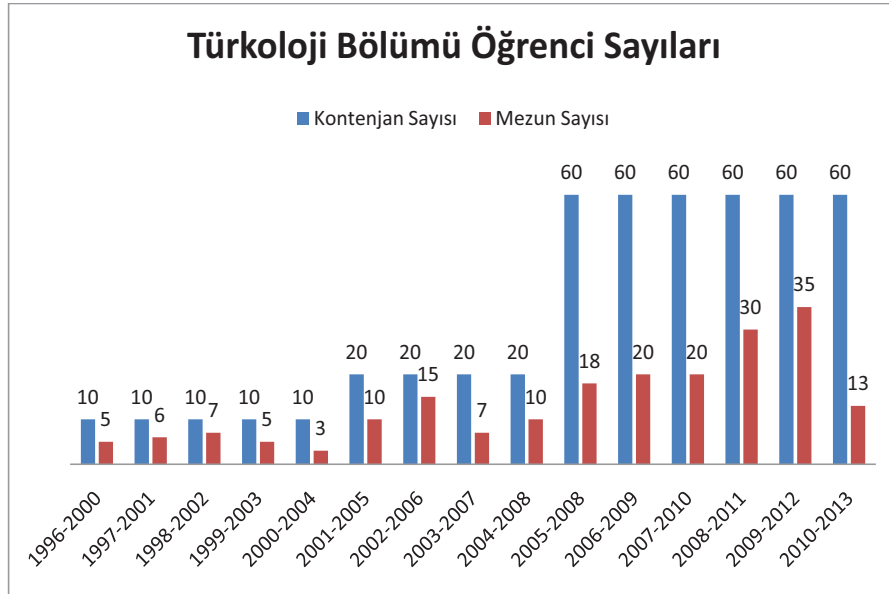
b) Tiran Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, Türkoloji Bölümü

1996 yılında eğitime başlamış olan Türkoloji bölümünde ilk dokuz yılında lisans eğitimi 4 yıllık sisteme göre verilmiştir. Son dokuz yılda ise Tiran Üniversitesinde Bolonya sürecinin uygulanmasıyla Türkoloji bölümü de diğer bölümler gibi 3 yıllık-Bachelor sisteminde eğitim vermeye başlamıştır. Bu sistemden mezun olan öğrenciler Türkoloji bölümünde yüksek lisans programının olmamasından dolayı eğitimlerine devam etmek istemleri durumunda Arnavut dilinde ya da diğer alanlarda yüksek lisans yapmak zorundalardı. İmkan bulabilenler ise Türkiye'deki üniversitelerde yüksek lisanslarını tamamlıyorlardı. Son yıllarda ise Türkoloji bölümünde turizm ve çevirme alanlarında yüksek lisans programları açılmıştır.

Yıllarca bazen dört yıllık sisteme, bazen 3 yıllık-Bachelor sistemine uyum sağlanmaya çalışılırken ders programında sık sık çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Değişikliklerin başka bir nedeni ise ilk kayıt esnasında öğrencilerin Türkçe bilgileri ile ilgilidir. Bölümün ilk yıllarında Türkçe eğitim programları daha spesifikti. O zamanlar Türkçe, Türk kolejlerinden mezun olan, yani belli bir seviyede Türkçe bilen, kullanan ve seven öğrenciler tarafından tercih ediliyordu. Öğrencilerin üniversiteye kabulü sınavla yapılıyor ve Türkçeyi yüksek düzeyde bilmeleri zorunlu tutuluyordu. Dolayısıyla ders programlarında sesbilimi, yapıbilgisi, sözdizimi, leksikoloji, eski Türk edebiyatı, yeni Türk edebiyatı, modern Türk edebiyatı, Türk tarihi vb. derslere önemli bir yer verilirdi.

Üniversiteye girişte uygulanan sınavın kalkmasıyla Türkçeye dair hiçbir bilgisi olmayan, yani hazırlık dahi okumadan, Türkçeyi sanki bir dil kursuna devam edermişçesine öğrenmeye çalışan öğrenciler, Türkoloji bölümünde okumaya başladı. Bu durum doğrudan öğretim programının değişimi sorununu ortaya çıkardı. Yeni öğretim programında dinleme, okuma, yazma ve konuşma gibi dört temel dil beceri dersleri verilmeye başlandı. Bolonya sürecinin uygulanmasıyla Türkoloji bölümü öğretim programlarının Tiran Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesinde eğitim veren diğer yabancı dil bölümlerinin öğretim programlarıyla aynı olması zorunlu hale geldi. Bu durum Tiran Üniversitesi Türkoloji Bölümü ile Türkiye'deki Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri arasında öğretim programları bakımından büyük bir kalite farkı yarattı.

15 yıldır her sene Tiran Üniversitesi, Tarih ve Filoloji Fakültesi, Tarih bölümünde okuyan yaklaşık 15 öğrenciye Türkçe seçmeli yabancı dil olarak öğretilmektedir. Bu bölümde Türkçe öğretimi Yabancı Diller Fakültesi, Türkoloji Bölümü öğretim üyeleri tarafından verilmektedir.

c) Hëna e Plotë Bedër Üniversitesi, Filoloji ve Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Özel üniversiteler arasında Türk Dili ve Edebiyatı bölümü olan tek üniversitedir. 2011 Nisan ayında eğitime başlayan Hëna e Plotë Bedër Üniversitesi, Filoloji ve Eğitim Bilimleri Fakültesine bağlı Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans ve yüksek lisans programları Türkçe olarak veriliyor. Kısa bir geçmişi olmasına rağmen Türk ve Arnavut vatandaşlarından tercih edilen Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde 78 öğrenci lisans 50 öğrenci yüksek lisans toplamda 128 öğrenci halihazırda eğitim görmektedir.

2.BÖLÜM

A. Arnavutların Türkçe Öğreniminde Kolay Olarak Değerlendirilen Yönler

Çalışmanın ikinci bölümüne ışık tutmak için çok tanınmış iki bilim adamının söylediklerini hatırlatmak isterim. Ünlü dilci Dizdari¹ odasına her girdiğinde meslektaşlarına şöyle diyor: "Bir Arnavut evin kapısını açtığı anda, mutfığa, yatak odasına veya banyoya girdiğinde sadece Türkçe konuşur". Ünlü Albanolog Eqerem Çabej² kendi araştırmasında "Dilimizdeki Türkçe sözcükler etle tırnak gibidir". Bu değerlendirmelere ve özellikle Arnavutçaya giren Türkçe sözcüklerle ilgili eserlere dayanarak bu alanda çalışan herkes Türkçe öğrenmek isteyen Arnavutların işini kolaylaştıran unsurların neler olduğunu tahmin edebilir.

i. Leksikolojik özellikler

Burada, alanda çalışan herkesçe bilinen bir dil gerçeği olan ortak sözcüklerden bahsediyoruz. Dizdari³, Arnavutçada yaklaşık 5000 Türkçe sözcüğün bulunduğunu söylüyor. Bunların büyük bir kısmı bugün aktif olarak kullanılıyor. Arnavutçada günlük dilde aktif olarak kullanılan kelimeleri aşağıdaki kategorilere göre sınıflandırabiliriz:

- *İdari ve askeri terimler: kajmekam, vilajet, haraç, xhelep, padisha, ceza, vakëf, veqil, vali, xhelat, sanxhak, qatip, mejdan, memleqet, karar, kasaba, kanun, kobure, jatagan vb.*
- *Dini terimler: hoxhë, bajram, mevlud, nevrud, dua, gjynah, qamet, myfti, minare, rahmet, xhenet, xhehenem vb.*
- *Ev ve sosyal hayatı terimleri: mandall, muslluk, bodrum, hajat, bahçe, jorgan, jetim, tenxhere, tepsi, zanat, xhevap, zile vb.*
- *Giyim ve tekstil ile ilgili terimler: atllas, jelek, çitjane, xhep, peshqir, qefin, perçe, çember, çorap, xhaketë vb.*
- *İş aletleri ile ilgili terimler: çark, çekiç, çivi, çerçeve, hallat, tel, tebeshir, teneqe vb.*
- *Bazı madde isimleri: bakër, allçi, kallaj, serm, tunxh, zift, sedef, çelik, elmaz, katran vb.*
- *Eğitim ve kültür terimleri: defter, kalem, kalemxhi, medrese, mejtep, myderriz, gazele, divan, qatip, qitap vb.*
- *Bitki terimleri: bizele, fasule, karpuz, salep, karafil, patëllxhan, majdanoz, fëstëk, limon, kajsi vb.*
- *Kişinin fiziksel özelliklerini ifade eden terimler: qorr, topall, sollak, zaif, shishman, pis, ezmer, çyryk vb.*
- *Kişinin toplumdaki karakterini ifade eden terimler: babaxhan, çapkën, deli, dembel, inatçi, beqar, fodull, hajdut, hain, sadik, usta vb.*
- *Mesleki terimler: akçi, ahengxhi, çirak, usta, nallban, sahatçi, bahçevan, fajdexhi, hallvaxhi, terzi, tellall, tyxhar vb.*⁴

Bunlar dışında Arnavutçada Türkçeden gelen en işlek yapım ekleri -xhi/-llëk/-li/-çi/-qar var.

- *-xhi (Türkçede -cı/-ci/-cu/-cü olarak kullanılan ekler Arnavutçaya -ci/-xhi olarak girmiştir). Günümüz Arnavutçasında bu eki almış 64 kelime bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: bakërxhi, barkaxhi, bostanxhi, qeraxhi, qymyrxhi, daullexhi, fallxhi, fesadxhi, gajretxhi, gallataxhi, kafexhi vb.*

¹ L.Latifi: "Geçmişini inceleyerek geleceğe yeni bir bakış" YÖK Kongresi, 2010, II.cilt,511.

² L.Latifi: "Balkan Dillerinde Türkçenin Etkisi", Motif Akademi, 2011,17.

³ T.Dizdari: "Fjalori i Orientalizmave",2006.

⁴ L.Latifi (Xhanari): "Turqizmat dhe semantika e tyre në fjalorët e shqipës", 2012, 33-35

- -llëk (Türkçede -lık/-lik/-luk/-lük olarak kullanılan ekler Arnavutçaya -lık/llëk olarak girmiştir). Günümüz Arnavutçasında bu eki almış 49 kelime bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: agallëk, baballëk, bataqçëllëk, bejllëk, dynjallëk, jeshillëk, kallaballëk, kapsllëk, pazarllëk vb.
- -li (Türkçede -lı/-li/-lu/-lü olarak kullanılan ekler Arnavutçaya -li/li olarak girmiştir). Günümüz Arnavutçasında bu eki almış 38 kelime bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: bereqetli, borxhli, qefli, dertli, gairetli, kimetli, merakli, marifetli, sheqerli, tarli, zehirli vb.
- -çi (Türkçede -çı/-çi/-çu/-çü olarak kullanılan ekler Arnavutçaya -çi/çi olarak girmiştir). Günümüz Arnavutçasında bu eki almış 8 kelime bulunmaktadır. Bunlar: barotçi, çerekçi, xhepçi, elçi, inatçi, simitçi, tyfekçi, gjymrykçi.
- -qar (Farçadan Türkçeye gelen -kâr eki Arnavutçaya -qar olarak girmiştir) Günümüz Arnavutçasında bu eki almış 7 kelime bulunmaktadır. Bunlar: amanetqar, gazeqqar, gjyhaqqar, kabahetqar, hileqqar, hyzmeqqar, zahunqar.⁵

Yukarıda yazılanları bir bütün olarak değerlendirdiğimizde şöyle bir sonuca varıyoruz: Arnavut bir öğrenci konuşma dilinde kullanılan terimlerden dolayı Türkçe ile tanışmıştır. Bu terimler günümüzde de aktif olarak kullanılmaktadır. Arnavut bir öğrenci, bu gramer ve sözcük hazinesiyle doğar doğmaz tanışır. Arnavutların Türkçeyi Balkan ülkelerinden olmayan bir Avrupalıdan daha kolay öğrenmesinin en büyük nedeni budur. Bu kolaylığı sağlayan Türkler ve Arnavutlar arasındaki tarihi, edebi, folklorik, etnografik ve son yıllarda daha çok hassaslaşan dini bağlardır.

ii. Fonetik bakımından değerlendirilen özellikler

Türk dilini fonetik açıdan incelediğimizde ses uyumunun varlığından kaynaklanan eklerdeki çeşitliliğe rağmen bu durum Arnavutlar tarafından kolayca benimsenmektedir. Arnavutçanın zengin bir alfabesi olduğu için bu durum mümkündür.

B. Arnavutların Türkçe Öğreniminde Zor Olarak Değerlendirilen Yönler

Arnavutlar açısından Türkçe öğreniminde pek çok kolaylık olmasına rağmen Türk dilinin öğreniminin her bakımdan olduğunu söyleyemeyiz. Gramer açısından öğrenimi zorlaştıran şey dilin tipolojisidir. Bilindiği gibi Türkçe ve Arnavutça iki farklı dil ailelerinden gelmektedir.

i. Gramer özellikleri

Türkçe tamamen sentetik bir dildir. Dolayısıyla gramer yapıları sadece eklerden ibarettir. Arnavutça ise analitik ve sentetik bir dil olmasıyla gramer değerleri ek, önek ve yardımcı sözcüklerle ortaya çıkmaktadır.

Burada isim ve şahıs zamirlerinin aldığı hal ekleri örneğini verebiliriz.

	Türkçe	Arnavutça
Örn:	ev <u>in</u> (kök+ek)	<u>i</u> .e shtëpi <u>şë</u> (article + kök + ek)
	kız <u>ım</u> (kök+iyelik eki)	vajza <u>ime</u> (kök + iyelik zamiri)
	kız <u>ımdan</u> (kök + iyelik eki + hal eki)	<u>prej</u> vajzës <u>sime</u> (edat+kök+ek+iyelik z.)

Türkçe'de İsmın Bulunma Hali ve İsmın Yönelme Hali'nin aldığı (-da, -de) (-a, -e) ekler Arnavutlar tarafından öğrenilmesi zor bir kavramdır. Bunun sebebi Arnavutça'nın gramer yapısıdır. Arnavutça'da iki İsm Hali için aynı önek kullanılır (në).

⁵ L.Latifi (Xhanari): "Turqizmat dhe semantika e tyre në fjalorët e shqipës", 2012,35-36.

	Türkçe	Arnavutça
Örn:	Dilara ev <u>e</u> gidiyor. Dilara ev <u>de</u> kitap okuyor.	Dilara shkon <u>në</u> shkollë. Dilara lexon <u>në</u> shtëpi.

Yukarıda bahsettiğimiz Türkçe'deki (-da, -de) (-a, -e) ekleri Türkçe öğrenmeye yeni başlayan Arnavutlar tarafından çoğu zaman yanlış olarak kullanılır.

Örn:	Dilara ev <u>de</u> gidiyor. Ahmet otobü <u>ste</u> biniyor. Sibel bahç <u>e</u> çıkıyor.
------	---

ii. Morfolojik özellikler

Arnavut öğrencilerinin zorlandığı bir başka unsur, ismin aldığı cinsiyet konseptidir. Arnavutçada ismin ve özellikle cansız isimlerin cinsiyeti eklerle oluşur. Bu durum sıfatların almış olduğu cinsiyete de yansır.

Örn:	pema ("a" ile bittiği için dişildir) pema <u>e</u> lartë (isim dişil, sıfat dişil) malj ("i" ile bittiği için erildir) malj <u>i</u> lartë (isim eril, sıfat eril)
------	---

Türkçede böyle bir unsur hiç yoktur.

iii. Sentaks özellikleri

Bilindiği gibi iki dilin sentaksı tamamen farklıdır. Yüklemin yerine bakılması yeterli olacaktır. Türkçede yüklem cümlenin sonundadır. Arnavutçada ise hemen öznenin sonra gelir. Bu durum Türkçe öğrenmeye başlayan Arnavut öğrenciler için en zor unsur olarak değerlendirilebilir.

Örn:	Ben okula <u>gidiyorum</u> . Unë <u>shkoj</u> në shkollë.
------	--

SONUÇ

1. İki ülke arasındaki yüzlerce yıllık tarihi ilişkiler vesilesiyle Arnavutlar için Türkçe her zaman tercih edilen bir dil olmuştur.

2. Son 15 yıldır Türkçe öğrenme talebi ciddi bir artış göstermektedir. Bu durum Arnavutluk Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen öğrenci kontenjanının arttırılmasından ve Türkoloji bölümünü tercih eden öğrenci sayısındaki artıştan açıkça anlaşılmaktadır.

3. Türkçe kendi gramer, fonetik ve leksikolojik yapısıyla, bu dili öğrenmek isteyen Arnavut öğrenciler için aşılması zorluklar yaratmıyor.

KAYNAKLAR

F.S.Bayraktar, "Dr.Lindita Latifi mbi huazimet turke ne gjuhën shqipe krahasuar me gjuhët e tjera të Ballkanit (Arnavutçaya ve diğer Balkan dillerine geçen Türkçe Kelimelerin Karşılaştırılması) Tiranë (542s.), Turkish Studies, 2009, Volume 4/4, 1083

L. Latifi, "Geçmişini inceleyerek geleceğe yeni bir bakış", YÖK Kongresi, 2010, II.cilt, 511

L. Latifi, "Balkan Dillerinde Türkçenin Etkisi", Motif Akademi, 2011, 17

L. Latifi, "Turqizmat dhe semantika e tyre në fjalorët e shqipes", 2012, 33-35

L. Latifi, "Turqizmat dhe semantika e tyre në fjalorët e shqipes", 2012, 35-36

T. Dizdari, "Fjalori i Orientalizmave", 2006.